

ЗНАЧЕННЯ ТА ПОХОДЖЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ ІЗ ЧИСЛОВИМ КОМПОНЕНТОМ

Л. А. Кулішенко, канд. філол. наук, доцент;

С. І. Чечель, студентка

Сумський державний університет,

вул. Римського Корсакова, 2, м. Суми, 40007, Україна

E-mail: k_lus@mail.ru

Стаття присвячена проблемам дослідження семантики фразеологічних одиниць з числовим компонентом сучасної української мови. Також у цій роботі проаналізовано взаємозв'язок між символічним значенням чисел в українській культурі й частотою використання тих чи інших числових компонентів у фразеологізмах. Аналіз джерел української фразеологічної системи засвідчує надзвичайно різноманітні сфери їх живлення, міцний зв'язок з історією, культурою і побутом народу. З'ясовано, що найчастіше у фразеологізмах вживаються кількісні числівники першого десятка, що пов'язано з культурними традиціями українського народу. Джерелами походження фразеологізмів з числовим компонентом є народна мова, повсякденне життя, казки, біблійні джерела тощо.

Ключові слова: фразеологія, фразеологізми, числовий компонент, символіка чисел, антонімічні ряди, синонімічні ряди.

Актуальність теми дослідження. Естетичний зміст та виняткова смислова вагомість фразеологізму узгоджуються з його граматичною відшліфованістю, словесною економністю й характерною ритмо-мелодійністю. Доречно вжитий та вміло акцентований у тексті фразеологізм здатний замінити багатослівну логічну побудову, образно узагальнити сказане, поживити мовлення, надати йому особливий емоційно-експресивної тональності. Окреме місце займають фразеологізми з числовим компонентом, а їх значення та походження дещо відрізняються від звичайних фразеологізмів. Тому дослідження їх історії та семантики є актуальним.

Аналіз актуальних досліджень. Фразеологія є порівняно новою лінгвістичною дисципліною. Українська фразеологія ґрунтується на етнографічних, етнолінгвістичних працях О. Потебні, М. Сумцова, І. Франка, М. Костомарова тощо. Інтерес до неї зріс у середині ХХ століття. Найвідомішими українськими дослідниками є такі: Б. Ларін, Ю. Прадід, Л. Авксент'єв, М. Алефіренко, Л. Скрипник, Л. Удовиченко, В. Ужченко тощо. У кінці ХХ на початку ХХІ ст. актуальним стає етнокультурний аспект наукових розвідок у працях О. Селіванової, О. Левченко. Аналіз лінгвістичної та методичної літератури показує, що проблема вивчення фразеології знаходиться у полі зору таких вчених: С. Гаврина, О. Бистрова, В. Барабаша, Т. Грибницького, М. Коломійця, О. Смовської, В. Мельничайка та інших.

Особливого значення набуває довідкова література: «Фразеологічний словник української мови» в 2 кн. (1993, укладачі: В. Білоноженко, В. Винник, І. Гнатюк та ін.), «Словник фразеологізмів української мови» (2003, укладачі: В. Білоноженко та ін.) «Історія та етимологія української фразеології: Бібліографічний покажчик» (1864-1998) А. Івченка.

У процесі вивчення фразеологічних одиниць називалися їх різні ознаки: семантична цілісність (В. Виноградов, І. Торопцев, Г. Удовиченко), відтворюваність (С. Гаврин, О. Федоров, М. Шанський), фразеологічна відтворюваність (Л. Ройзензон), метафоричність (О. Бабкін, О. Кунін, Б. Ларін), стійкість (В. Жуков, П. Лекант, Л. Юрчук), еквівалентність слову (А. Аксамітов, В. Нікітін, О. Реформатський), нарізно-оформленість (О. Молотков, Р. Попов, Л. Скрипник),

© Кулішенко Л. А., Чечель С. І., 2017

наявність не менше двох повнозначних слів (М. Шанський, Б. Шварцкопф), неперекладність (Л. Булаховський) та ін. Чи не найчастіше головною ознакою фразеологічних одиниць називають їх відтворюваність у процесі мовлення, через що вони й набувають стійкості.

Однак не зовсім розкритим є питання семантики фразеологічних одиниць з числовим компонентом сучасної української мови, що і зумовило наукову розвідку.

Об'єкт дослідження: фразеологічні одиниці з числівниками в сучасній українській мові, їх походження та зміст.

Предмет дослідження: взаємозв'язок символічного значення чисел в українській культурі з фразеологічними одиницями, їх основна роль та частота використання.

Мета статті: дослідити семантику та походження фразеологічних зворотів з числовим компонентом та пояснити причини використання тих чи інших числових компонентів у фразеологізмах.

Ця мета передбачає вирішення наступних завдань: розглянути підходи до визначення поняття «фразеологія»; виявити сутність фразеологічних одиниць; описати ознаки фразеологізмів; проаналізувати значення та походження деяких фразеологізмів з числовим компонентом; виявити та охарактеризувати вплив ментальності та традицій українського народу на вживання числових компонентів у фразеологізмах.

Методи дослідження: теоретичний аналіз (вивчення основних теоретичних понять фразеології); теоретичний синтез (узагальнення теоретичних відомостей про фразеологізми з числовим компонентом та їх вживання в повсякденному житті українців та в літературі); описовий метод.

У сучасному мовознавстві немає єдиної думки з питання щодо сутності і визначення фразеологічного звороту як мовної одиниці. Існують теоретичні розбіжності з приводу обсягу фразеології.

Але найпоширенішим є таке визначення: фразеологія (від гр. *phrasis* — вираз, спосіб вираження, зворот і *logos* - слово, вчення) — це 1) розділ мовознавства, що вивчає фразеологічну систему мови в її сучасному функціонуванні та з погляду історичного розвитку; 2) сукупність характерних засобів вираження думок, притаманних певній соціальній групі, окремому автору, літературно-публіцистичному напрямку, діалекту чи групі говорів; 3) сукупність фразеологізмів тієї чи іншої мови.

Об'єктом фразеології як мовознавчої дисципліни є сукупність усіх фразеологізмів мови. Предметом фразеології як науки є дослідження природи фразеологізмів та їх ознак, а також виявлення закономірностей функціонування їх у мові.

Фразеологізм (фразеологічна одиниця, фразеологічний зворот, фразеологічний вислів, стійкий вислів, вираз, ідіома, фразема) - відтворюване, цілісне за значенням, стійке за складом і структурою словосполучення [1, с. 105].

Фразеологізми є специфічними мовними формулами, картинами світу із закодованою інформацією про минуле, наших предків, їхній спосіб сприйняття світу та оцінку всього сущого; вони акумулюють культурні надбання народу, тільки йому притаманним способом маніфестують дух і неповторність ментальності нації. У фразеології кожного народу представлені стереотипи поведінки етносу, його культура, традиції, звичаї. Добірною національною фразеологією, зазначав І. Огієнко, — «душа кожної мови, сильно її красить і збагачує» [2, с. 39].

У «вік фразеології», яким вважають XVIII ст., почали виникати та остаточно формуватися окремі фразеологізми. Відтоді національна фразеологія бурхливо поповнюється. І якщо «Словник української мови» (1970-1980), наприклад, налічує 10-12 тисяч виразів, то зараз деякі вчені (М. Демський) у сучасній українській літературній мові налічують до 16 тисяч фразеологізмів. А члени дослідницької групи Всеукраїнського мовно-інформаційного фонду НАН України у створенні вперше в українській лінгвістичній науці й практиці інтегроване лексикографічне середовище поряд з іншими мовними явищами (словозміна, вимова і наголос,

синонімія, антонімія) ввели вже понад 60 тисяч фразеологізмів, серед яких знаходимо й ті, до складу яких входять числівники.

Для українського народу цифри завжди мали велике значення. Цей факт найбільш повно можна простежити, ретельно вивчивши вживання фразеологізмів з числовим компонентом.

Таблиця 1 – Значення та походження фразеологізмів з числовим компонентом

Фразеологізм [3]	Значення [4]	Приклади використання в літературі	Походження [5]
1	2	3	4
Сім п'ятниць на тиждень	Не має ні про що сталої думки; людина не виконує даних обіцянок	В нього почали боліти зуби та стало судомить у ногах. Та й на вдачу він був легковажний – в його було на тиждень сім п'ятниць. (І. Нечуй-Левицький. Київські прохачі)	З повсякденного життя (п'ятниця була днем відпочинку, торгівлі, коли люди могли забувати про важливі справи)
П'яте через десяте	Як-небудь	Нечистий, коли подумаю, підвів, – і Левко, тремтячи й косуючи то на братів, то на хлібину, розповів п'яте через десяте про все. (М. Стельмах. Хліб і сіль)	З повсякденного життя
Сьома вода на киселі	Про дуже далеку рідню	Дуже далека рідня. – Він їй, кажуть, доводиться родичем — де сята вода на киселі. (О. Донченко. Школа над морем)	З повсякденного життя (від киселю відділялася остання пінка, яку не вживали)
Десята спиця в колесі	Бути зайвим	Ти мусиш зараз же розповісти, хто він і звідки. Щоб я був спокійний за тебе, за Павла і за себе, хоч я тут, правда, десята спиця в колесі. (С. Добровольський)	З повсякденного життя
Бути на сьомому небі	бути щасливим	Матяш був на сьомому небі від щастя. (В. Собко. Граніт)	Аристотель висловив нову для того часу думку: небо – це сім непорушних кришталевих півкуль, ніби вкладених одна в одну. До кожної небесної «сфери» прикріплені зірки й планети. Сьоме небо – найвище. Отже, уявляти себе на сьомому небі – те саме, що бути на вершині щастя

Продовження табл.1

1	2	3	4
Від горшка два (варіант – три) вершка	Невисокий на зріст, або дуже молодий та недосвідчений	Тобі вже одинадцять років, а ти від горшка – два вершка, – продовжував знущатися Маслоук. (І. Багмут. Щасливий день суворовця Криничного)	З повсякденного життя
Намолоти сім мішків гречаної вовни	Наговорити дурниць, нісенітниць.	Певне, ніхто не вмів краще за Нестора намолоти при відповідних обставинах сім мішків гречаної вовни. (О. Гончар. Таврія)	Зі старослов'янської мови
Як дві краплі води	Бути схожими, однаковими	Та вже ж і синок у Василя Семеновича, – сказано: якби такий розум – батько, як дві краплі води. (Панас Мирний. Хіба ревуть воли, як ясла повні?)	З народної мови
За тридев'ять земель	Дуже далеко	Ти також проси батька, щоб нікуди ми не їхали за тридев'ять земель. (М. Стельмах. Щедрий вечір)	З казок
Один в полі не воїн	Одній людині важко побороти труднощі	– Багато чи мало – не знаю, а в зайця не раз доведеться позичати ніг, якщо будемо тільки вдвох воювати. – Тепер і один у полі воїн. (М. Стельмах. Велика рідня)	З Біблії
На один лад	Дуже схожі між собою, однакові	У таборі нас усіх одягали однаково. Штани, бушлати, шапки – усе на один лад. (С. Караванський. Із сміху люди бувають)	З народної мови
Сім пудів солі з'їсти	Пережити багато чого разом з людиною, подолати багато перешкод	Ну, за що тобі такі чоботи? – каже він, недбало кидаючи Духновичу його пару. – Щоб їх заслужити, треба сім пудів солдатської солі з'їсти. (О. Гончар. Людина і зброя)	На Русі сіль вважалася священною, її часто порівнювали з «господинею», тому сіль була атрибутом дружби, всього хорошого.
На одному подиху	Виконати щось легко	Тоді я їй побачив цю коробку. Я видихнув, адже останні речення промовив на одному подиху. (С. Бут. Листи з того світу)	З повсякденного життя

Продовження табл.1

Перша скрипка	Бути найголовнішою, найвпливовішою особою в якій-небудь справі	Десять далеко забриніла Перша скрипка – соловей... (Г. Чупринка. Свято природи)	Книжне походження
Сидіти між двох стільців	Намагатися підтримувати одночасно дві протилежні сторони; поділяти дві різні думки	І ось результат: дівчина виявилася «між двох стільців», а це, як відомо, добре ніколи не закінчується. (С. Кузіна. Крамольні думки)	Книжне походження
До сьомого поту	Дуже важко працювати	Певне, він (Олекса) не був звичний до наших морозів і, щоб не замерзнути, працював до сьомого поту. (М. Руденко. Остання шабля)	Біблійське походження
Під три чорти	Послати людину куди-подалі	Хай ідуть геть під три чорти. (З. Тулуб. Людолови)	Народна мова
У три погібелі	Зігнутися, згорбитися	Улесливий служник в три погібелі перегнувся. (О. Ковінька. Чарівні місця на річці на Ворсклі)	Народна мова
В чотири ока	Уважно слідкувати	Прихожий сей же час попросив ігумена, щоби був ласкав в чотири очі вислухати його оповідання і його сповіді. (І. Франко. Петрії і Довбушуки)	Народна мова
Знати, як свої п'ять пальців	Дуже добре знати кгось	Я Кармелюка як свої п'ять пальців знаю і того шельму, як і ясновельможного пана, хоч би і вночі то пізнаю, нехай би й як одвертав пику. (М. Старицький. Кармелюк)	Народна мова
Десятою дорогою обминати	Не бажати зустрічатися з людиною; обходити неприємне місце	А потім думаю – обійду десятою дорогою, подалі від лиха. (Г. Тютюнник. Вир)	З народного життя
Без сьомої клепки	Дурна людина	Досить, що він (Денис) став якийсь, мов без сьомої клепки у тім'ї, змарнів геть і згорбився гаком. (П. Козланюк, Юрко Крук)	З народного життя

Продовження табл.1

Між двох вогнів	про таке становище, коли небезпека загрожує з двох боків.	Я завжди був між двох вогнів. Між двох терпів, між двох горів. (М. Ночовний. Вогні)	Міфологія
В три вирви	Дати відкупного в потрібному розмірі	Женить їх із хутора в три вирви. (З. Тулуб. Людолови)	З повсякденного життя
Всипати по перше число	Дуже сильно покарати	...Дружба, брате, велике діло. Бач, як тільки де-небудь загавився, так уже й кинувся кожен: де Маковей? ...Розшукати негайно! Всипати по перше число! (О. Гончар. Твори)	З повсякденного життя

Можна помітити, що існує відчутна різниця у вживанні різних цифр у фразеологічних зворотах. Наприклад, найбільша кількість фразеологізмів є з числовим компонентом: «1», «3», «7» [6, с. 93]. І це не випадково, оскільки в Україні споконвіку цим числам приділялося особлива увага. Кожне число має своє значення і вплив на наше життя.

Наприклад, число один має таке значення:

- центральний, серединний;
- такий, що вміщує всіх собі подібних, репрезентативний;
- найдієвіший, потужний, «магічний»;
- верховний, найвищий, «царський», «княжий», володарний.

Один – символ першоначала буття і світу, основи всього і конкретного виразу всього. Світ, у якому ми живемо, – один, і кожен з нас – також один, тобто загальне – єдине, що від одного, а кожен із нас – одиничний, що також від одиниці. Тож єдине – сукупність одиниць, а одиниця – вираз єдиного.

Він також символізує центр, зокрема, центром такого світу є Сонце, котре одне і неповторне. У ньому – і символіка початку: кажуть, яким видасться перший день Нового року, таким буде і весь рік.

Один – це найважливіше число, бо воно єдине і без нього не буває жодного іншого числа: всяке інше число визначається одиницею – воно є таким, скільки в ньому перебуває одиниць.

У багатьох фразеологізмах використовується числовий компонент два. Це число охоплює значення:

- пара, двоїстість (бінарність);
- протиставлення одному непарному (за формулою: три – це два плюс один);
- множення, збільшення (за формулою: два – це один плюс один);
- дроблення, несправжність.

Число два завжди вважалось символом руху, спрямованості до оновлення, протилежних начал і боротьби: Світла та Тьми, Добра та Зла, Життя та Смерті, Плюса та Мінуса, Аналізу та Синтезу, Краси та Потворності, Гармонії та Дисгармонії, Любові та Ненависті і так до нескінченності, бо все в світі має своє друге обличчя, свою протилежність.

Кожен відрізок міститься між двома точками – першою і останньою; усе перебуває в лещатах двох явищ – початку і кінця. Водночас, два символізує двоїстість дроблення – ділення надвое, а звідси – ослаблення і навіть залежність. У багатьох випадках двійництво пов'язується і з демонічними силами: хоча б

«подвійне» життя перевертнів, відьом, упирів. У давнину вважали, що чорта або іншу лиху силу можна вбити лише одним ударом, а від другого вони оживають. Навіть у веденні домашнього господарства люди приділяли велику увагу числам: у день, коли на небі перебувають обидва світила – Сонце і Місяць – сіяти заборонялось.

З одного боку, всяке збільшення числа в замовляннях (подвоєння, потроєння і тому подібне) розуміється як збільшення буття: незаперечної присутності, повновладдя, існування й «істотності». З другого боку, подвоєння тлумачиться як розщеплення цілісного суб'єкта: на його «істинну» — і «неістинну», підмінну іпостасі. Так у міфологічний світ входить мотив двійника і двійництва (певною мірою його варіант — перевертенство, вовкулацтво).

Особливе значення для українців має число три.

Три має таке значення:

- тричленна вертикальна модель світу, а значить, «весь світ» за вертикаллю, сукупність царств верхнього, середнього, нижнього;
- динамічний цикл змін (наприклад: дитинство, юність – зрілість – старість, ранок – день – ніч, місяць-молодик – підповня – повня і тому подібне);
- ліве плюс праве – центр;
- збільшення, посилення, виражена магічність, священність.

Три – символ світової Єдності, формула творення світу та моделі Всесвіту, що об'єднується та уособлюється в Святій Трійці. Бо тільки три приводить до єдності, до органічно єдиної одиниці: протон, нейтрон й електрон об'єднуються в атом; минуле, теперішнє і майбутнє виражають єдиний час; верх, середина і низ дають світову вертикаль; газ, речовина і тверде тіло виражають стани існування речовини.

З давніх-давен у символіці трійки – сукупність Верхнього, Середнього і Нижнього світів; єдність Нави–Яви–Прави та Неба–Землі–Води; нерозривність дня – ночі – ранку, батька – матері – дитини, дитинства – зрілості – старості. У цій же символіці – глибоке розуміння розвитку всього живого, у тому числі, роду людського, що висловлене у відомій народній приказці: «Один син – не син, два сина – півсина, а три сини – ото син» [7, с. 219]. Це означає: два сини – це лише відтворення батька-матері, і тільки третій син дає ріст роду, тобто не лише зберігає родину, а й розширює її.

Три, окрім всього, число магічне: тричі потрібно кланятись і цілуватись при вітанні; тричі плювати через плече при ворожінні; на третій день кличе Бог душу небіжчика до себе; найстрашніше – бути тричі проклятим. Є й менш зловісне: три багатирі, тридесяте царство, трикратне хрещення, третя спроба...

Три – число, що стало ритуальним з приходом християнства (Свята Трійця); у народі – три казкові дороги на вибір, триголовий казковий змії, трійзілля, Троян, тризуб; на третій день ховають і поминають небіжчика, бо душа перебуває ще недалеко від дому і йде на перший поклін Богіві.

Трійця невпинно переслідує людину ще з часів зародження цивілізацій. Віра, надія, любов; вогонь, вода, життя; Інь, Янь, Ци – всі явища завжди ходять трійцею.

Навіть якщо розглядати систему вірувань усіх древніх народів, завжди було три основні сили: індуїзм – Брахма, Шива і Вішну; греки – Зевс, Аїд, Посейдон; Єгипет – Осіріс, Гор, Ісіда.

Однак не можна забувати, що тризуб – язичницький символ. Згідно з язичницькими віруваннями тризуб є відображенням Триглава або Роду: праворуч розміщується Дажбог – чоловіче начало, ліворуч – Макош – жіноче начало, посередині – Перун, народження й смерть. Цікаво, що ця схема лежить в основі побудови календарів і православних церков: вхід розташовується в західній частині, яка символізує осінь, смерть, зародок; люди входять лицем до східної частини – весна, народження, дитина; південна частина – літо, чоловік, Білобог; північна – зима, жінка, Чорнобог [8, с. 309].

Число сім, подібно до числа три – символ святості, бо включає в себе Святу Трійцю (три), Творця світу, та «четвірку» як символ міцності створеного Богом світу.

Сім днів йшло творення світу, сім днів має тиждень, сім таїнств у Святої церкви і сім кольорів у Небесної веселки, сім струн має ліра Орфея та сім нот у нотному ряду. Сім разів міряють і лише один раз відрізають. Сьомий раз – найточніший, адже він – святий.

Сім – ритуальне з найдавнішого часу число, часте в народних обрядах (у весільному обряді – сім коровайниць, на коровай вода береться з сімох криниць, яйця з сімох курей, молоко з сімох корів); у народних приповідках: «Зійшлося сім бід на один обід», «Сім шкур з тебе здйму», «Мак сім літ не родив, а голоду не зробив», «Свято — сім баб розп'ято», «Того і в сімох водах не обмиєш», «Як є сім, то буде вісім», «Семеро воює, а один горює», «Сім баб — сім вад»; тиждень має сім днів, кожний з них чимось відзначений у народному побуті (з приходом християнства в народне життя увійшла й Страсна седмиця); число також споконвіку супроводжує хлібороба у праці й відпочинку — він працює «до сьомого поту» й здатний перебувати «на сьомому небі» від радості, від щастя. Число «сім» завжди викликало особливий трепет у всіх народів і в усі часи.

Слід також підкреслити, що фразеологічні звороти з числовим компонентом можуть утворювати синонімічні та антонімічні ряди. Але синонімічний ряд таких фразеологізмів, як правило, не дуже широкий. Він часто обмежується двома - трьома фразеологізмами [9, с. 57]:

1) один до одного, на один копил, на один лад, два чоботи пара – схожі один на одного, зазвичай за своїми якостями, властивостями, станом тощо;

2) в один присід, за дві секунди – дуже швидко, відразу, за один раз, за один прийом;

3) за десятьма замками, під сімома замками – під надійною охороною; під суворим наглядом;

4) не першої молодості, не першої свіжості – немолодий, колишній у вживанні, пошарпаний, зношений;

5) з першого слова, з першого погляду – відразу, з самого початку розмови, бесіди;

6) як і свої п'ять пальців, на всі сто – дуже добре, добре (робити що-небудь, зроблено що-небудь);

7) як п'яте колесо до воза, як собаці п'ята нога, десята спиця в колесі - хто-небудь зайвий, непотрібний;

8) ганятися за двома зайцями, сидіти між двох стільців — переслідувати одночасно дві різні цілі ;

9) один крок, в двох кроках – зовсім близько, недалеко.

Серед фразеологізмів існують також антонімічні пари [10]:

1) ні один чорт (абсолютно ніхто) – в один голос, усі до одного (усі разом, одночасно);

2) один крок (не так далеко, дуже близько) – і за сім верст (далеко і даремно йхати, йти, йхати, тягнутися і т. п.);

3) на один зуб (дуже мало) – сім верст до небес (дуже багато).

Отже, у результаті дослідження можна зробити такі **висновки**:

1. Фразеологія – порівняно молода лінгвістична дисципліна, основні поняття, обсяг проблематики та об'єкт вивчення якої ще остаточно не визначені. Це пояснюється передусім значною семантичною, структурною і функціональною різноманітністю фразеологічних одиниць.

2. Фразеологізм – лексико-граматична єдність двох і більше нарізно оформлених компонентів, граматично організованих за моделлю словосполучення чи речення, який, маючи цілісне значення, відтворюється в мові за традицією, автоматично.

3. Аналіз джерел української фразеологічної системи засвідчує надзвичайно різноманітні сфери їх живлення, міцний зв'язок з історією, культурою і побутом народу.

4. Цікавими з погляду семантики, структури і особливостей функціонування є фразеологізми з числовим компонентом. Найчастіше у фразеологізмах вживаються кількісні числівники першого десятка, а саме один, три, сім, що пов'язано з культурними традиціями українського народу.

5. Джерелами походження фразеологізмів з числовим компонентом є народна мова, повсякденне життя, казки, біблійні джерела тощо.

Таким чином, ґрунтовне вивчення фразеологічних одиниць є вкрай необхідним, оскільки з одного боку, дозволяє зберегти надбання пращурів, а з іншого – розширює світогляд та збагачує молоде покоління духовними скарбами свого народу.

ЗНАЧЕНИЕ И ПРОИСХОЖДЕНИЕ ФРАЗЕОЛОГИЗМОВ С ЧИСЛОВЫМ КОМПОНЕНТОМ

Л. А. Кулишенко, канд. филол. наук, доцент;

С. И. Чечель, студентка

Сумский государственный университет,

ул. Римского Корсакова, 2, г. Сумы, 40007, Украина

E-mail: k_lus@mail.ru

Статья посвящена проблемам исследования семантики фразеологических единиц с числовым компонентом современного украинского языка. Также в работе проанализирована взаимосвязь между символическим значением чисел в украинской культуре и частотой использования тех или других числовых компонентов во фразеологизмах. Анализ источников украинской фразеологической системы свидетельствует о чрезвычайно разнообразных областях их происхождения, сильной связи с историей, культурой и бытом народа. Выяснено, что чаще во фразеологизмах употребляются количественные числительные первого десятка, что связывают с культурными традициями украинского народа. Источниками происхождения фразеологизмов с числовым компонентом является народный язык, повседневная жизнь, сказки, библейские источники и т.д.

Ключевые слова: фразеология, фразеологизмы, числовой компонент, символика чисел, антонимические ряды, синонимические ряды.

THE MEANING AND THE ORIGIN OF PHRASEOLOGICAL UNITS WITH NUMERICAL COMPONENT

L. A. Kulisenko, PhD in Philology;

S. I. Chechel, student

Sumy State University,

2, Rymskogo-Korsakova St., Sumy, 40007, Ukraine

E-mail: k_lus@mail.ru

This article focuses on the analysis of phraseological unit's semantics with a numerical component that are used in the modern Ukrainian language. Also, in this scientific work we reviewed correlation between numerical symbolic value in the Ukrainian culture and frequency of using certain numerical components in the fraseological units. Source analysis of the Ukrainian phraseological system verifies extremely diverse areas of their power, a strong bond with the history and life of the people. It is frequently used in the quantitative phraseological numbers of the first dozen, which is associated with the cultural traditions of the Ukrainian people. The folk language, everyday life, fairy tales, Biblical and other sources give origin for phraseological units with the numeric component.

Key words: phraseology, fraseological unit, numerical component, numbers symbolism, antonymic row, synonymic row.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Українська мова : навчальний посібник / І. Б. Іванова, Н. П. Дейнека, Г. П. Кондрашенко. – Х. : Парус, 2005. – 424 с.
2. Огієнко І. Історія української літературної мови: наукова праця / [упоряд., авт. іст.-біогр. нарису та приміт. М. С. Тимошик]. – К. : Наша культура і наука, 2001. – 440 с.
3. Білоноженко В. М. Словник фразеологізмів української мови / В. М. Білоноженко, І. С. Гнатюк. – К. : Наукова думка, 2003. – 788 с.
4. Ужченко В. Д. Фразеологічний словник української мови / В. Д. Ужченко, Д. В. Ужченко. – К. : Освіта, 1998. – 224 с.
5. Паламарчук Л. С. Фразеологічний словник / Л. С. Паламарчук. – К. : Наукова думка, 1993. – 984 с.
6. Селіванова О. О. Нариси з української фразеології : психокогнітивний та етнокультурний аспекти : монографія / О. О. Селіванова. – К.-Черкаси : Брама, 2004. – 276 с.

7. Москаленко М. Н. Українські замовляння: довідник / М. Н. Москаленко. – К. : Дніпро, 1993. – 309 с.
8. Шаян В. Віра предків наших / В. Шаян. – Гамільтон, Канада : Об'єднання Української Рідної Віри, 1987. – 893 с.
9. Скрипник Л. Г. Фразеологія української мови / Л. Г. Скрипник. – К. : Наукова думка, 1973. – 280 с.
10. Калашник В. С. Словник фразеологічних антонімів української мови / В. С. Калашник, Ж. В. Колоіз. – К. : Довіра, 2001. – 403 с.

LIST OF REFERENCES

1. Ivanova, I. B., Dejneka, N.P., and Kondrashenko, G.P. (2005) *Ukrainian Language: Study Guide*, Kharkiv : Parus, 424 p.
2. Ogijenko, I. (2001) *The history of the Ukrainian literary language*, [the compiler, author of the history-bibliographic essay and notes: M. S. Tymoshyk], Kyiv : Nasha kultura ta nauka, 440 p.
3. Bilonozhenko, V. M. and Gnatyuk, I. S. (2003) *The Dictionary of Phraseology of the Ukrainian Language*, Kyiv : Naukova dumka, 788 p.
4. Uzhchenko, V. D. and Uzhchenko, D. V. (1998) *The Dictionary of Phraseology of the Ukrainian Language*, Kyiv : Osvita, 224 p.
5. Palamarchuk, L. S. (1993) *The Dictionary of Phraseology*, Kyiv : Naukova dumka, 984 p.
6. Selivanova, O. O. (2004) *Essays on Ukrainian Phraseology: Psychocognitive and Ethnocultural Aspects*, Kyiv-Cherkasy : Brama, 276 p.
7. Moskalenko, M. N. (1993) *Ukrainian Conspiracies : The manual*, Kyiv : Dnipro, 309 p.
8. Shayan, V. (1987) *The Faith of Our Ancestors*, Hamilton, Canada : Association of Ukrainian Native Faith, 893 p.
9. Skripnik, L. G. (1973) *Phraseology of the Ukrainian Language*, Kyiv : Naukova Dumka, 280 p.
10. Kalashnyk, V. S. and Koloyis, Zh.V. (2001) *The Dictionary of Phraseological Antonyms of the Ukrainian Language*, Kyiv : Dovira, 403 p.

Надійшла до редакції 6 лютого 2017 р.